



V. TURKCESS

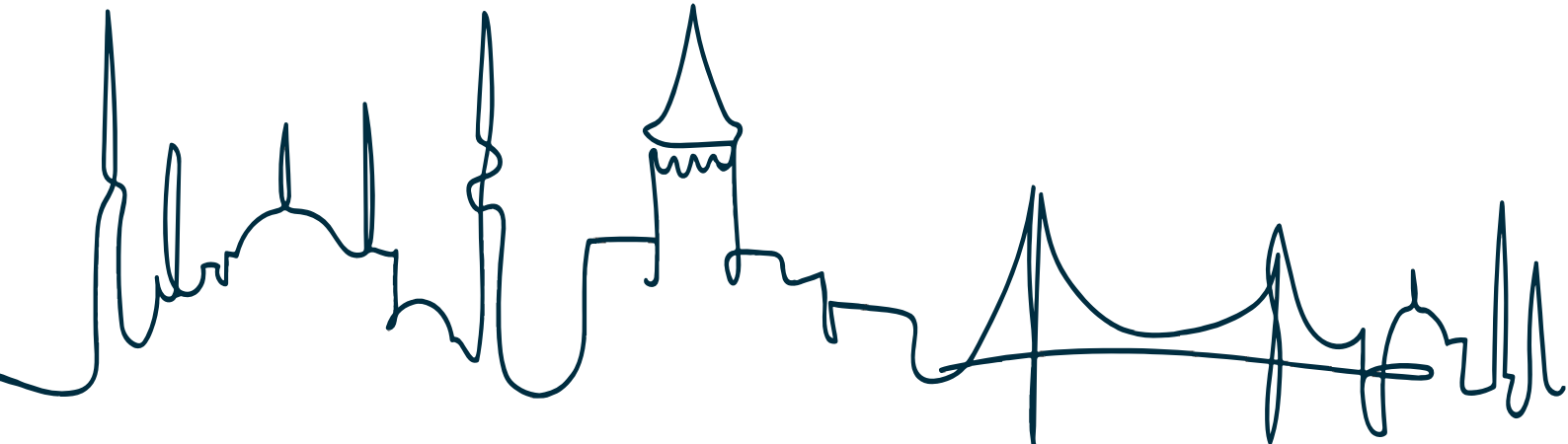
ULUSLARARASI EĞİTİM VE SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

INTERNATIONAL EDUCATION AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS

(21. yy Becerileri/21st Century Skills)

TAM METİN KİTABI

*27-29 Haziran/June 2019
İstanbul*



Editör Kurulu
Prof. Dr. Mehmet Engin Deniz
Dr. Öğretim Üyesi Ümit Polat
Prof. Dr. Yavuz Erişen
Doç. Dr. Erdal Bay

V. TURKCESS "21 YÜZYIL BECERİLERİ VE 2023 EĞİTİM VİZYONU" BİLDİRİ
KİTABI

e-ISBN: 978-605-82174-4-7

e-Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2019, TEBAD

Bu e-kitabın basım, yayım ve satış hakları Eğitim Bilimleri Araştırmaları Derneği ile Anılan kuruluşun izni alınmadan e-kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu e-kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında derneğimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

I. Baskı: Haziran 2019, Ankara

Yayın-Proje: TEBAD İletişim İnternet: www.turkcess.net E-ileti: turksosbilder@gmail.com

Bildiri No:BT223

MANEVİ KAYNAKLAR ÖLÇEĞİ TÜRKÇE FORMUNUN GEÇERLİLİK ve GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Halil EKŞİ, Marmara Üniversitesi, h.eksi70@gmail.com
Çağla ÇELİMLİ, Maltepe Üniversitesi, caglacelimli@maltepe.edu.tr
Erdem SEVİM, Marmara Üniversitesi, erdemsvm@hotmail.com
Fusun Ekşi, Medeniyet Üniversitesi, fusun.eksi@medeniyet.edu.tr

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Manevi Kaynaklar Ölçeği'nin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını yapmaktır. Araştırmanın çalışma grubunu Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesinin çeşitli bölümlerinde (Türkçe Öğretmenliği, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Matematik Öğretmenliği) öğrenim gören, Marmara Üniversitesi Formasyon grubu ile Maltepe Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümünde öğrenim gören 464 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Maneviyat Kaynakları Ölçeğinin dört faktörlü yapısının kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmektedir. Ölçek maddelerinin faktör yüklerinin .61 ile .91 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlık güvenilirlik katsayısı .88 ile .95 arasında değişmektedir. Alt ölçeklerin test tekrar test korelasyon katsayıları 65 ile .92 arasında değişmektedir. Ölçeğin maddeler ile alt boyut toplam puanlar arasındaki korelasyon katsayılarının .58 ile .87 arasında değiştiği görülmektedir. Araştırmanın sonucunda, Manevi Kaynaklar Ölçeği'nin Türkçe formu, Türkiye'de gerçekleştirilecek bilimsel araştırmalarda kullanılabilir geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak kullanılmaya uygun olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Maneviyat, Doğrulamalı Faktör Analizi, Geçerlik ve Güvenirlik

THE VALIDITY AND RELIABILITY OF TURKISH VERSION OF TRAIT SOURCES OF SPIRITUALITY SCALE

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the validity and reliability of the Trait Sources of Spirituality Scale in Turkish. The study group consisted of 464 students. The students were selected from different departments at Marmara University Atatürk Education Faculty (Turkish Language Teaching, Guidance and Psychological Counseling, Mathematics Teaching), Marmara University Formation Group and Maltepe University Guidance and Psychological Counseling Department.. It is seen that the four-factor structure of the Sources of Spirituality Scale is acceptable. The factor loadings of the scale items ranged between .61 and .91. The internal consistency reliability coefficient of the subscales varied between .88 to .95. The test-retest correlation coefficients of the subscales ranged from 65 to .92. The correlation coefficients between the items and the total subscale scores of the scale varied between .58 and .87. As a result of the research, Trait Sources of Spirituality Scale Turkish Form was found appropriate to be utilized as a reliable and valid measurement tool that can be used in scientific researches in Turkey.

Keywords: Spirituality, Confirmatory Factor Analysis, Validity and Reliability

Giriş

Maneviyat, din, ruh ve ben ötesini (transpersonal) içermekle birlikte derin bir bütünlük duygusu, bağlanma ve sonsuz olana kendini açmak demektir (Frame, 2002). Maneviyat

kavramının Türkçede çeşitli anlamları vardır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde manevi kavramı, görülmeyen, duygularla sezilebilen, maddi karşıtı, ruhani ve tinsel kavramlarıyla açıklanmıştır. Maneviyat iki anlama gelmektedir. Bunlar maddi olmayan şey ve yürek gücü, moral'dir (TDK, 2017). Genel anlamda maneviyyat kişinin yaşam deneyiminin amaç, ahlaki iyilik ve anlam arayışına odaklanması; kişinin kendisi, başkaları, evren ve hakikatle ilişkisi ve aynı zamanda kişinin aşkınlık duygusuna kapılmasıdır (Canda ve Furman, 2010).

Materyalist ve pozitivist anlayışın psikoloji alanında yayılmaya başlamasıyla birlikte öz, ruh, sezgi gibi kavramların yanında, maneviyyat ve din ile ilgili konular bilim dışı olarak görülmüştür. Dolayısıyla bu uyumsuzluk nedeniyle maneviyyatın insanların işlevselliği üzerindeki etkisi görmezden gelinmiştir (Frager, 2009). Maneviyyat, özellikle 21.yüzyılda modernite tarafından dışlanmış ve postmoderniteyle birlikte tekrardan gündeme gelmeye başlamıştır (Shafranske ve Sperry, 2007).

Modern paradigma çerçevesinde ortaya çıkmış olan davranışçı ve bilişsel psikoloji gibi yaklaşımlar, danışanlara anlam sağlayacak derinlikli kuramsal yanı noktasında yetersiz kalmaktadır. Psikanalitik yaklaşım ise çalışma alanını arzu, korku ve hayallerin yol açtığı çatışmalar ve bunların yol açtığı psikolojik problemlerle daraltmıştır. Bunun yanında varoluşçu ve postmodern psikoloji yaklaşımlarında bireyin aşkın gelişim ihtiyacının engellenmesinden kaynaklı problemlerinin var olduğu kabul edilmektedir. Psikolojinin pozitivist paradigmadan ayrı bir tanımının yapılması ve psikoloji bilimi kişiyi ruh ve beden bütünlüğü içerisinde ele alması gerekmektedir (Hökelekli, 1993). Bununla birlikte psikoloji biliminin manevi unsurları da içermesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (Ekşi, Kaya ve Çiftçi, 2016).

Psikolojik problemleri olan kişinin öncelikle kendisi ile olan iletişimi kopuktur. İnsanların psikolojik problemlerinin tedavisinde, onların ruhsal ve bedensel boyutunu bütüncül bir şekilde ele alan, başka bir deyişle manevi öğretilerle bütünleştiren yaklaşımlar daha etkili olabilmektedir (Özdoğan, 2005).

Sandage ve Harden (2011), birbiriyle ilişkili birkaç maneviyyat modelini genişletip bu modeller, ruhsal deneyimlerin insan ilişkilerini düzenleyen bilişsel sistemlere (örneğin, bağlanma) dayandığını varsaymaktadır. Modele göre maneviyyatın Tanrı/kişisel inanç, doğa, insanlık, aşkın/yüce alan olmak üzere dört kaynağı bulunmaktadır (Elkins, Hedstrom, Hughes, Leaf, ve Saunders, 1988).

Bunlardan dindarlık genellikle Tanrı ile yakınlık duygusu ya da kişisel bir tanrı içeren, Tanrıya ya da kişisel inanca ilişkin maneviyyat bağlamında gerçekleşmektedir. Örneğin, bir Müslüman dua ederken Allah ile canlı bir bağlantıda hissettiğini söylemesi mümkündür (Westbrook ve ark. 2018).

Worthington (2012) üç çeşit manevi kaynak tanımlamıştır. Doğa maneviyyatında doğa yürüyüşü, gün batımını gözlemlemek, okyanusta yüzmek, bahçecilik, yıldızlara bakmak veya hayvanlarla güçlü bir bağ hissetmek gibi çeşitli uygulamalarla düzenli olarak doğaya yakınlık duygusu geliştirilebilmektedir. İnsan maneviyyatında, sosyal adalet eylemlerine katılarak (örneğin, fakirlerin ihtiyaçlarını dikkate alarak), bir yardım mesleğinde çalışarak, bir bebeğin doğumunu ziyaret ederek veya bir topluluğa yatırım yaparak ya da zaman geçirerek insanlık ile birlik duygusu geliştirilebilmektedir (Elkins ve ark., 1988). Aşkın maneviyyatta ise kişi, genellikle küçüklük duygularıyla sonuçlanan fiziksel evrenden farklı bir şey ile bir birlik duygusu yaşamaktadır (Piedmont,1999).

Bu modelin olumlu bir özelliği, manevi deneyim kombinasyonlarını esnek bir şekilde tanımlayabilmesidir. Örneğin, bazı Hristiyanlar yalnızca Tanrı ile bir birlik duygusu

hissedebiliyorken, bazıları ise farklı kaynaklardan faydalanabilmektedir. Dolayısıyla söz konusu model, dinsel ve dini olmayan maneviyatın birbiriyle ilişkili olabileceği çeşitli yolları düşünmenin bir yolunu sunmaktadır (Westbrook ve ark. 2018).

Maneviyat kaynaklarına atıfta bulunduğumuzda, birinin kutsallıkla ilişki kurmanın farklı yollarıyla yakınlık veya bağlantı hissi yaşama eğilimine odaklanmaktayız. Örneğin, bir Hristiyan insanlıkta ve doğada maneviyatı bulabilmektedir. Çünkü bunlar Tanrı'nın yansımaları olarak görülmektedir. Bir Budist doğayı, yaşam ve denge ile ilgili bir maneviyat kaynağı olarak deneyimleyebilmektedir (Westbrook ve ark. 2018).

Anlaşıldığı gibi maneviyat alanında her insanın kutsal ile bağlantı ve iletişim yolu farklı kanallardan kurulabilmektedir. İnsanların aşkına yüklediği anlam ve aşkın olan ile ilişkisi farklı kanallardan gerçekleşebilmektedir. Bu noktada ortaya çıkarılan maneviyat kaynaklarının (Tanrı/kişisel inanç, doğa, insanlık, aşkın/yüce) Türk toplumunda da benzer şekilde ortaya çıkıp çıkmadığının araştırılması ve ilgili ölçeğin Türkçe literatürüne kazandırılması amaçlanmaktadır. Aynı zamanda 21. Yüzyılda maneviyat kavramının gelişmesi (Shafranske ve Sperry, 2007) maneviyat alanında yapılan araştırmaların sayısının hızla artmasına neden olmakla birlikte, söz konusu çalışmanın ilgili literatüre önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Söz konusu araştırmada Westbrook ve ark. (2018) tarafından geliştirilen Manevi Kaynaklar Ölçeğinin (Trait Sources of Spirituality Scale) güvenilirlik ve geçerlik çalışmasının yapılması amaçlanmaktadır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesinin çeşitli bölümlerinde (Türkçe Öğretmenliği, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Matematik Öğretmenliği), Marmara Üniversitesi Formasyon grubu ile Maltepe Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü öğrencileri olmak üzere toplam 477 öğrenciye ulaşılmıştır. Ölçekler değerlendirildikten sonra ise eksik olanlar elenmiş ve 347 kız (%74,8) 101erkek (%21,8) ile cinsiyet belirtmemiş 16 öğrenci toplam 464 öğrenciye ait veriler ile Doğrulayıcı Faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunun yaş aralığı 17-39 arası değişmekte olup grubun yaş ortalaması 22,17 yaştır.

Dilsel Eşdeğerlik çalışması kapsamında Marmara Üniversitesi Formasyon grubu İngilizce bölümü öğrencisi olan 36 kişiye ölçeğin İngilizce ve Türkçe formları üçer hafta ile uygulanmıştır.

Güvenirlilik (kararlılık) için Test- tekrar test çalışması kapsamında ise 41 kişiye üç hafta arayla ölçek tekrar uygulanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Manevi Kaynaklar Ölçeği: Manevi Kaynaklar Ölçeği, manevi kaynaklara ilişkin boyutlar ve bu boyutlara ilişkin ifadeleri ortaya çıkartmak için Westbrook ve ark. (2018) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin faktör yapısının ortaya çıkartılması için öncelikle Açımlayıcı Faktör Analizi yapılmış, sonrasında faktör yapısını çoğaltmak için Doğrulayıcı Faktör Analizi kullanılmıştır. Buna göre, ölçek dört boyuttan oluşmakta ve her boyuta ilişkin altı madde

bulunmaktadır. Bu boyutlar Tanrı/kişisel inanç, doğa, insanlık, aşkın/yüce olarak sıralanmaktadır. Ölçeğin Cronbach alfa güvenirlik katsayısı ise.79 olarak bulunmuştur.

Tanrıya bağlılık, Tanrıya Bağlanma ölçeği ile ölçülmüştür. Buna göre, kaygılı bağlanma için Cronbach alfa güvenirlik katsayısı.95; kaçınan bağlanma için ise.80 olarak bulunmuştur. Doğayla bağlantı, Doğaya Bağlanabilirlik Ölçeği ile ölçülmüştür. Buna göre Cronbach alfa güvenirlik katsayısı ise.93 olarak bulunmuştur. Dine bağlılık, Dine Bağlanma Ölçeği ile ölçülmüş ve Cronbach alfa güvenirlik katsayısı ise.95 olarak bulunmuştur. Son olarak deneyimlere açıklık Beş Büyük Faktör Kuramı Ölçeği ile ölçülmüş, Cronbach alfa güvenirlik katsayısı .79 bulunmuştur.

Manevi Kaynaklar Ölçeği toplam 24 ifadeden ve 4 faktörden oluşmaktadır. Her faktörde 6 ifade yer almaktadır. Puanlama 5'li Likert Tipi (1= Hiç katılmıyorum, 5= Tamamen Katılıyorum) derecelendirmesiyle yapılmaktadır.

İzin ve Çeviri Süreci

Manevi Kaynaklar Ölçeğinin Türkçe Uyarlama çalışması için ölçeği geliştiren kişilerden biri olan Don E. Davis ile mail yolu ile iletişime geçilmiş ve uyarlama yapmak için gereken izin alınmıştır. Orijinal ölçek Eğitim Bilimleri alanından 8 uzman kişiye gönderilmiş ve gerekli çevirinin yapılması istenmiştir. Elde edilen Türkçe formlar üzerinde yine Eğitim Bilimleri alanından 2 uzmanla birlikte anlam ve dilbilgisi açısından düzenlemeler yapılmış ve ölçeğe son hali verilmiştir.

Verilerin Çözümlemesi

Manevi Kaynaklar Ölçeği'nin Türkçeye uyarlama çalışması kapsamında yapı geçerliği için Doğrulamalı Faktör Analizi yapılmıştır. Doğrulamalı Faktör Analizi önceden tanımlanmış ve sınırlandırılmış bir yapının, bir model olarak doğrulanıp doğrulanmadığını test etmek için kullanılan bir analiz yöntemidir. Dolayısıyla DFA yapı geçerliğini ortaya çıkarmak için kullanılan bir yöntemdir (Çokluk, Şekercioglu ve Büyüköztürk, 2016). Doğrulamalı Faktör Analizine test edilen modelin uyum iyiliğini belirlemek için Ki- Kare Uyum Testi (Chi-Square Goodness), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI), Tucker – Lewis indeks, Standartlaştırılmış Ortalama Hataların Karekökü (SRMR) ve Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA) kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği için iç tutarlık katsayısı (cronbach alfa); test-tekrar test ile kararlık güvenilirliğini bulmak için korelasyon katsayıları hesaplanmıştır.

Bulgular

Dilsel Eşdeğerlik

Maneviyat Kaynakları Ölçeği'nin dilsel eşdeğerlik çalışması kapsamında Marmara Üniversitesi Formasyon- İngilizce grubunda, yaş ortalaması 25,48 olan 36 öğrenciye üç hafta ara ile ölçeğin Türkçe ve İngilizce formları uygulanmıştır.

Tablo 1. Dilsel eşdeğerliğe ilişkin Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Sonuçları

Maneviyat Kaynakları Alt Boyutları	Din(İng.)	Doğa (İ)	İnsancıl (İ)	Aşkın (İ)
Din (Türkçe)	.90*			
Doğa (T)		.72*		
İnsancıl (T)			.79*	
Aşkın (T)				.79*

* $p < .001$

Tabloda da görüldüğü üzere, ölçeğin İngilizce formu ile Türkçe formu alt boyutları arasında yüksek düzeyde istatistiksel açıdan anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Dini maneviyat alt boyutunun İngilizce ve Türkçe formlarından elde edilen puanlar arasında ($r=.90$), Doğa kaynaklı maneviyatı alt boyutları arasında ($r=.72$), insancıl kaynaklı maneviyat alt boyutları arasında ($r=.79$) ve Aşkın maneviyat alt boyutları arasında ($r=.79$), anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p < .001$).

Yapı Geçerliliği

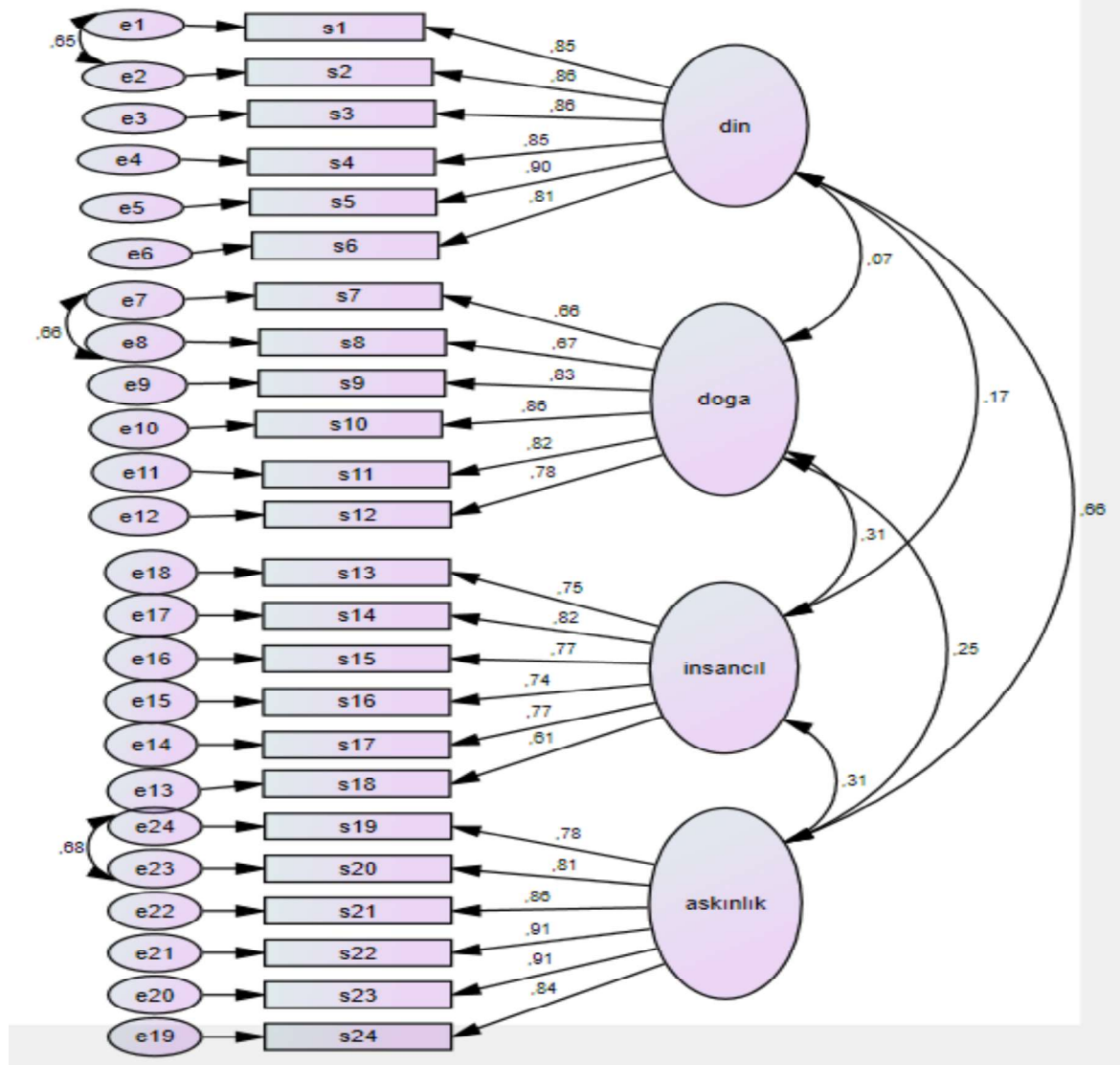
Maneviyat Kaynakları Ölçeğin dört boyutlu 24 maddeli orijinal formundaki yapısını değerlendirmek üzere doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. İlk modelin test analizi sonucunda uyum indeks değerlerinin (İlk model $\chi^2/df= 6,32$, RMSEA= .1070 CFI= .862, TLI=.845, SRMR=.047) kabul edilebilir düzeyde olmadıkları görülmüştür. Bu sebeple modelin iyileştirilmesi için önerilen modifikasyon indekslerine göre düzeltmeler yapılmıştır. Bu düzeltmeler; doğa maneviyatı alt boyutunda yer alan 7. ve 8. madde ile aşkınlık alt boyutunda yer alan 19. ve 20. maddelerin hata varyansları arasında modifikasyon yapılmıştır. İkinci model yani düzeltilmiş modele ait uyum indekslerinin (Düzeltilmiş model(2) $\chi^2/df= 4,29$, RMSEA= .084, CFI= .917, TLI= .905, SRMR= .045) RMSEA değeri dışında yeterli ve kabul edilebilir düzeyde oldukları görülmektedir. Bunu üzerine tekrar modifikasyon indekslerine göre son düzeltme yapılmıştır. Bu doğrultuda 1. ve 2. madde hata varyansları arasında modifikasyon yapılmıştır. Üçüncü modele ait uyum indekslerinin (Düzeltilmiş model(2) $\chi^2/df= 3,81$, RMSEA= .078, CFI= .928, TLI= .918, SRMR= .044) yeterli ve kabul edilebilir düzeyde oldukları görülmüştür (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2016). Tablo 2’de test edilen modellere ilişkin model uyum değerlerine yer verilmiştir.

Tablo 2. Model uyum değerleri

Uyum İndeksi	Model değer-1	Düzeltilmiş model değer-2	Düzeltilmiş model değer-3	İyi uyum	Kabul edilebilir uyum
χ^2	6,32	4,29	3,81	$0 \leq \chi^2/df \leq 2$	$2 \leq \chi^2/df \leq 5$
CFI	.862	.917	.928	$0,95 \leq CFI \leq 1,00$	$0,90 \leq CFI \leq 0,95$
RMSEA	.107	.084	.078	$0 \leq RMSEA \leq 0,05$	$0,05 \leq RMSEA \leq 0,08$
TLI	.845	.905	.918	$0,95 \leq TLI \leq 1,00$	$0,90 \leq TLI \leq 0,95$
SRMR	.047	.045	.044	$0 \leq SRMR \leq 0,05$	$0,05 < SRMR \leq 0,10$

Yapılan düzeltmeler sonrasında ölçeğin dört faktörlü yapısı ve faktörler arasındaki ilişki şekil 1’de gösterilmektedir. Ölçek maddelerinin faktör yükleri dini maneviyat alt boyutunda .81 ile .90 arasında; doğa alt boyutu için .66 ile .86 arasında; insancıl alt boyutu için .61 ile .82 arasında

ve aşkınlık alt boyutu için .78 ile .91 arasında değiştiği görülmektedir. Düzeltilmiş olan son modelin de uyum indekslerini incelediğimizde Maneviyat Kaynakları Ölçeğinin dört faktörlü yapısının kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmektedir.



Şekil 1. DFA sonuçları

Madde Analizi ve Güvenirlik Analizleri

Maneviyyat Kaynakları Ölçeğinin maddelerinin alt boyut toplam puanlarını yordama gücü ve ayırt ediciliğini belirlemek üzere madde analizi yapılmıştır. Tabloda 4’de görüldüğü üzere maddeler ile alt boyut toplam puanlar arasındaki korelasyon dini maneviyyat alt boyutunda .78 ile .87; doğa kaynaklı maneviyyat alt boyutunda .70 ile .79; insancıl maneviyyat alt boyutunda .58 ile .75 ve aşkınlık alt boyutunda .81 ile .85 arasında değiştiği görülmektedir.

Tablo 4. Ölçeğin düzeltilmiş madde toplam test korelasyonları ve betimsel istatistikler

Alt Boyutlar	Madde No	Min.	Max.	\bar{x}	Ss	DMTTK
Din	1	1,00	5,00	4,09	1,09	0,86

	2	1,00	5,00	4,06	1,12	0,87
	3	1,00	5,00	3,72	1,20	0,84
	4	1,00	5,00	3,30	1,21	0,81
	5	1,00	5,00	3,46	1,25	0,86
	6	1,00	5,00	3,59	1,11	0,78
Doğa	7	1,00	5,00	3,85	0,86	0,70
	8	1,00	5,00	3,86	0,89	0,72
	9	1,00	5,00	3,41	1,07	0,79
	10	1,00	5,00	3,00	1,08	0,78
	11	1,00	5,00	2,94	1,08	0,73
	12	1,00	5,00	3,20	1,08	0,74
İnsancıl	13	1,00	5,00	4,02	0,90	0,67
	14	1,00	5,00	4,06	0,86	0,75
	15	1,00	5,00	3,91	0,97	0,71
	16	1,00	5,00	3,60	1,07	0,70
	17	1,00	5,00	3,45	1,07	0,74
	18	1,00	5,00	3,74	1,00	0,58
Aşkınılık	19	1,00	5,00	3,68	1,09	0,81
	20	1,00	5,00	3,71	1,09	0,85
	21	1,00	5,00	3,45	1,12	0,84
	22	1,00	5,00	3,19	1,14	0,85
	23	1,00	5,00	3,19	1,18	0,84
	24	1,00	5,00	3,43	1,14	0,82

DMTTK: Düzeltilmiş madde toplam test korelasyonları

Ölçeğe ait güvenilirlik bulguları tablo 5’de verilmektedir. Tabloda da görüldüğü üzere ölçeğin iç tutarlılık (cronbach alfa) katsayısı, dini maneviyat alt boyutu için .95; doğa maneviyatı alt boyutu için .91; insancıl maneviyat alt boyutu için .88 ve aşkınılık alt boyutu için .95 olarak bulunmuştur. Ölçeğin ilk ve ikinci uygulamasında test –tekrar test güvenilirlik (kararlılık) katsayısı dini maneviyat alt boyutu için .92; doğa maneviyatı alt boyutu için .82; insancıl maneviyat alt boyutu için .65 ve aşkın alt boyutu için .83 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 5. Ölçeğe ait güvenilirlik bulguları

Alt boyutlar	Uygulama	$\bar{x}_{n(34)}$	$Ss_{n(34)}$	$r_{n(34)}$	$\alpha_{n(534)}$
DİN	İlk uygulama	22,54	5,01	.92	.95
	İkinci uyg.	21,93	5,99		
Doğa	İlk uygulama	19,80	4,34	.82	.91
	İkinci uyg.	19,88	4,85		
insancıl	İlk uygulama	22,83	4,31	.65	.88
	İkinci uyg.	23,41	3,79		
Aşkınılık	İlk uygulama	21,51	5,40	.83	.95
	İkinci uyg.	21,83	5,81		

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, manevi kaynaklarına ilişkin genel anlayışı ortaya çıkartmak için Westbrook ve ark. (2018) tarafından geliştirilen Manevi Kaynakları Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması amaçlanmaktadır. Bu durumda, uyarlama çalışmasından önce ilgili yazarlardan izin alınmış, akabinde alanında uzman akademisyenler tarafından çeviri işlemleri gerçekleştirilerek Türkçe form uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Yapı geçerliği çalışmasında orijinal ölçeğin 24 maddeli ve dört boyutlu yapısının doğrulanmasının gerçekleştirilmesi için Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. Ölçeğin uyum yeterliğini belirlemek için uygulanan uyum indeksleri sonucuna göre, önerilen modifikasyonlar doğrultusunda iyileştirmeler yapılmıştır. Düzeltmeler sonucunda uyum indekslerinin kabul edilir değerlerde olduğu ve ölçeğin orijinal yapısının bu çalışma grubunda geçerli olduğu tespit edilmiştir.

Ölçeğin güvenilirlik çalışmasında Cronbach alpha iç tutarlık katsayısı ile test tekrar test güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. Test tekrar test uygulamasında ölçek üç hafta ara ile aynı grup öğrenciye uygulanmış, sonrasında iki uygulamadan elde edilen alt boyut puanlarının birbiri ile korelasyonuna bakılmıştır. İki uygulama sonuçları arasında .65 ve üzeri bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ölçeğin Cronbach alpha iç tutarlık katsayısının tüm alt boyutları için .88 ve üzerinde olduğu görülmüştür. Literatürde Cronbach alpha değerinin kabul edilebilir değerinin en az .70 olduğu görülmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2016). Bu durumda bu sonuçlar, ölçeğin güvenilir bir ölçme aracı olduğunu kanıtlamaktadır.

Ölçeğin madde analizi düzeltilmiş madde toplam korelasyonları ile incelenmiştir. Madde analizinin amacı; maddelerin alt boyut toplam puanlarının yordama gücünü ve ayırt ediciliğini ortaya çıkartmaktır. Söz konusu ölçeğin genel olarak maddeler ile alt boyut toplam puanlar arasındaki korelasyon katsayılarının .58 ile .85 arasında değiştiği görülmektedir. Literatüre bu değerlerin başka bir deyişle madde toplam korelasyonlarının .30'un üstünde olması kabul edilebilir bir düzeyde olduğunu göstermektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2016).

Manevi Kaynakları Ölçeği'nin Türkçe uyarlama çalışması sonuçları, ölçeğin Türkçe formunun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak araştırmalarda kullanılabilecek bir yapıda olduğunu göstermektedir. Ölçeğin, dile getirilemeyen veya ifade edilemeyen manevi güç alınan manevi kaynaklarla ilişkili ileride yapılacak olan araştırmalara önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Canda, E. R & L. D. Furman; (2010), *Spiritual Diversity in Social Work Practice* (2nd ed.), New York: Oxford University Press.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal Bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem yayınları.

Elkins, D. N., Hedstrom, L. J., Hughes, L. L., Leaf, J. A., & Saunders, C. (1988). Toward a humanistic phenomenological spirituality: Definition, description, and measurement. *Journal of Humanistic Psychology*, 28, 5–18. <https://doi.org/10.1177/0022167888284002>.

Frame, M. W. (2002). *Integration religion and spirituality into Counseling: A comprehensive approach*. Belmont: Brooks/Cole.

Fragar, R. (2009). *Manevi rehberlik ve Ben ötesi psikolojisi üzerine paylaşımlar* Ö. Çolakoğlu (Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Hökelekli, H. (1993). *Din psikolojisi*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.

Piedmont, R. L. (1999). Does spirituality represent the sixth factor of personality? Spiritual transcendence and the five factor model. *Journal of Personality*, 67, 985–1013. <https://doi.org/10.1111/1467-6494.00080>.

Shafranske, E. P. & Sperry, L. (2007). Addressing the spiritual dimension in Psychotherapy. L. Sperry & E. P. Shafranske (Eds.), *Spiritually oriented psychotherapy* (pp.333-350). Washington, DC: Amerikan Psychological Association.

Sandage, S.J., & Harden, M.G. (2011). Relational spirituality, differentiation of self, and virtue as predictors of intercultural development. *Mental Health, Religion & Culture*, 14, 819–838. <https://doi.org/10.1080/13674676.2010.527932>.

Özdoğan, Ö. (2005). *İsimsiz hayatlar*. İstanbul: Lotus Yay.

Ekşi, H., Kaya, Ç. ve Çiftçi, M. (2016). Manevi yönelimli psikoterapi ve psikolojik danışma. H. Ekşi ve Ç.Kaya (Eds.), *Maneviyat ve psikolojik danışma* (s.13-28). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Westbrook, C.J., Davis, D.E., McElroy, S. E., Brubaker, K., Choe, E., Karaga, S., Dooley, M., O'Bryant, B.L., Van Tongeren, D. R. & Hook, J. (2018). Trait Sources of Spirituality Scale: assessing trait spirituality more inclusively. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 51(2), 125-138. DOI: 10.1080/07481756.2017.1358059.

Worthington, E. L., Jr. (2012). Progress in physics and psychological science affects the psychology of religion and spirituality. In L.J. Miller (Ed.), *The Oxford handbook of psychology and spirituality* (pp.47–62). Oxford, UK: Oxford University Press.